

Huvud utan hår

Unga män och hårayfall

John Espling SANK03

Handledare: Marie Larsson
Sociologiska institutionen
Avdelningen för socialantropologi
Lunds Universitet

LUNDS
UNIVERSITET

Abstract

Över 70% av alla män kommer bli helt eller delvis skalliga under sina liv, men trots detta finns försvinnande lite samhällsvetenskaplig forskning kring hur män upplever eller hanterar håravfall. Syftet med detta arbete är att få en bättre förståelse för ämnet utifrån ett antropologiskt perspektiv, genom att svara på hur unga män som börjat tappa håret tidigt upplever hårförlust och skallighet, samt vilka strategier de använder sig av för att anpassa sig till denna förändring i deras kroppar. Materialet är i första hand grundat i formella kvalitativa intervjuer med sex män, kompletterat med etnografiska fältobservationer på internetforum. Materialet har granskats med hjälp av teorier om hegemonisk maskulinitet och symbolisk klassificering. I arbetet ser vi hur männen använder rakning som verktyg för att hantera förlusten av hår, genom att avlägsna håret så återupprättar de en kontroll över sitt utseende. Det rakade huvudet innebär dock att männen ofta misstolkas som hårdare än de själva upplever sig och misstänkliggörs. Genom att förstå männens perspektiv på att vara skalliga kan vi bättre förstå hur håravfall påverkar männens välmående, samt hur den kan vara en vektor för negativ stereotypisering.

Nyckelord: Socialantropologi, hår, skallighet, håravfall, maskulinitet

Innehållsförteckning

1. Introduktion _____	4
Översikt av Tidigare Forskning _____	5
Teoretiska ramverk och termer _____	7
Disposition _____	9
2. Metod _____	11
Fält och urval _____	11
Intervjuer och urval _____	11
3. Empiriskt material och analys _____	14
Skallighet på internet _____	14
Att bli tunnhårig, att göra sig skallig _____	15
Skägg istället för hår? _____	20
Hårtransplantationer och Hårssystem _____	22
Hård på utsidan, mjuk på insidan _____	24
4. Diskussion och Slutsats _____	27
5. Källförteckning _____	29

1. Introduktion

En vag känsla av att bli iakttagen utvecklades över tid till en igenkänning i att människor hade börjat behandla mig annorlunda - med misstanke och ibland till och med rädsla - det var startskottet för detta arbete. Efter att jag började raka håret så fann jag mig i många nya situationer jag aldrig upplevt tidigare varav de mest surrealistiska var att människor plötsligt kunde vara väldigt rädda för mig. En gång började en ung kvinna gråta under ett träningspass för att hon blev tvungen att träna i par med mig under en övning. Upplevelser som denna ledde till något av en existentiell kris, jag frågade mig - är det det att jag är skallig, eller är jag kanske faktiskt en läskigare människa idag? Försöker jag bortförklara en berättigad reaktion eller blir jag annorlunda behandlad enbart för att jag ser annorlunda ut idag?

Mina egna erfarenheter av att raka huvudet skalligt fick mig intresserad av frågan om dessa är vanligt förekommande upplevelser hos andra män - kunde män diskrimineras eller på andra sätt särbehandlas på grund av sin hårförlust? När jag undersökte vad tidigare forskning hade kommit fram till i frågan så fann jag att det fanns försvinnande lite forskat inom området. Genom detta arbete hoppas jag att den kunskapsluckan kan börja bryggas över.

Hårförlust är vanligt hos män och medicinsk forskning har visat att detta ökar med åldern. Författare som Gan och Sinclair har skrivit att över 70% av alla män kommer att bli helt eller delvis skalliga (Gan & Sinclair 2005: 185-186). Trots att detta är så vanligt förekommande så finns det i dagsläget väldigt lite samhällsvetenskaplig forskning på hur män förhåller sig och anpassar sig till att förlora hår. Det saknas kunskap kring vad det innebär för utmaningar socialt och professionellt för män som tappar håret, detta gäller i synnerhet för män som utvecklar tunnhårighet eller skallighet väldigt tidigt i sina liv. Manligt håravfall, som i vissa sammanhang kallas androgen alopeci, är något som börjar efter puberteten hos män och är kopplat till produktionen av androgener som testosteron, men exakt hur denna process går till är inte fullt förstådd (Whiting 1998). Håravfall associeras främst med äldre män, men för vissa män kan processen gå mycket snabbare. En del män kan upptäcka att de har en kal fläck på hjässan redan innan de fyllt tjugo, omgivna av människor som inte har samma problem. Den medicinska forskningen visar att upp till 20% av män i tjugoårsåldern drabbats av håravfall, och uppemot 14% kan drabbas innan de blir 18 år (Rhodes et al 1998: 1331; Olsen et al 2005: 302).

Det finns inget onaturligt med att förlora håret, men det betyder inte att stereotypiseringar kring hårförlust inte existerar hos män och syftet med denna uppsats är att utforska hårförlust och mäns idéer kring hårförlust utifrån ett genusperspektiv. Jag vill inte säga att det inte är svårare att tappa håret som kvinna i vårt samhälle, men jag vill ifrågasätta vårt förhållningsätt

till manlig hårförlust och detta arbete ämnar utforska mäns egna upplevelser i frågan som ansats till att bättre förstå dessa. Det finns rikligt med forskning och litteratur som problematiserar hur den kvinnliga kroppen behandlas och betraktas i det patriarkala samhället, och även kritiserat att den manliga kroppen använts som en allmänmänsklig måttstock.

Att mannens kropp historiskt förstås som allmänmänsklig har inneburit att friska kvinnliga attribut patologiserats som avvikelser från en maskulin normalitet, medan den manliga kroppens normalitet inte granskades medicinskt. Mannens kropp har istället blivit tagen för given, speciellt i relation till könade attribut (Rosenfeld & Faircloth 2006: 9-10), men under 2000-talet har många åldersrelaterade problem i större utsträckning medikaliserats även hos män (Robertson & Shand 2019: 362). Det allmänmänskliga förhållningssättet till mannens kropp kan kopplas till Connells förklaringsmodell av hierarkier av maskuliniteter organiserade kring en hegemonisk maskulinitet. Connells förklaringsmodell visar på den pluralitet som kan existera där maskulinitet legitimiseras genom att ta avstånd från vad som anses icke-maskulint (Connell 2005: 183). Att tappa håret kan ses som en maskulin attribut, men vad som är hegemoniskt kan variera beroende på ålder eller andra omständigheter och det är inte svårt att se situationer där tunnhårighet eller skallighet kan ses som avvikelser från en maskulinitetsnorm. För att förstå exakt på vilket sätt som håravfall passar in i konstruktioner av maskulinitet så måste förstå vad det innebär för människorna som upplevt det.

Fältarbete och intervjuer har varit en faktor i hur problemformulering har tagit form. De människor som ställt upp för intervju har nästan uteslutande varit män som upplevt väldigt tidig hårförlust, och den sortens upplevelser dessa har haft beskrivs som specifika för att förlora håret tidigt. Männerna representerar en grupp människor vars situation är inte är väl förstådd och genom att utgå från deras upplevelser ämnar jag besvara frågeställningen "Vilka konsekvenser har tidigt håravfall för unga män?", och utöver detta utröna vilka strategier män använder sig av för att hantera och navigera håravfallet.

Översikt av tidigare forskning

Att raka huvudet har i tidigare forskning visats som ett betydelsefullt verktyg för människors identitet och sociala tillhörighet. Munkar både i Europa och Asien har på olika sätt rakat huvudena, och detta innebär exempelvis att det kan vara väldigt svårt att se skillnad på män och kvinnor i buddhistiska munkordnar. Detta är en del av poängen, att personen som rakar huvudet och klär sig i orderns kläder avsäger sig inte bara sexualitet, utan även individualistiska identitetsmarkörer till fördel för kollektivet (Lowe 2016: 52-54)..

Hår verkar som en viktig faktor i konstruktion av identitet och genus. När sociologen Anthony Synnott skriver om hur förhållningssätt till hår skiljer sig mellan män och kvinnor i socioekonomiska väst beskriver han ett motsatsförhållande – där män inte har mycket hår på skalpen men mycket på kroppen, medan kvinnor har främst mycket hår på huvudet och helst inget på resten av kroppen (Synnott 1987: 383). Det är också mycket vanligare att kvinnor använder

sig av hårattrapper i form av peruker eller förlängningar ses som relativt odramatiska, medan för män associeras användandet av hårersättande lösningar med skam eller som ett besvär (a. a. 1987: 389). Den antonyma relation han beskriver i män och kvinnors relation till hårtillväxt emfaserar tendenser som har sin grund i biologi, där androgener främjar tillväxt av kropps- och ansiktsbehåring, medan håret på skalpen blir tunnare över åren. Onekligen ses tunnare hår och skallighet som kopplade till att bli äldre vilket blir tydligt i blindtest. När människor fått gissa ålder på män med mer, mindre eller inget hår så finns det en väldigt tydlig korrelation mellan att människor med mer hår tolkas som yngre och de med mindre hår tolkas äldre och de helt utan hår tolkas äldst (Cash 1990: 160; Mannes 2012: 201; Muscarella & Cunningham 1996: 109). Detta kan vara en anledning till varför det inte är ovanligt att vissa frisyrrer med delvis rakad skalp etablerats som normer exempelvis munkarnas tonsur, kinesiska queue eller den japanska chonmage. Att raka delar av huvudet medan man låter andra växa ut kan avemfasera ungdomlighet och emulera en tidlöshet i friseringen.

Håret associeras till sexualitet och enligt Synnott så är kontroll av håret också kopplat till kontroll av sexualitet. Det vildvuxna långa håret associeras till en ohämmad sexualitet, medan kortare hår istället signalerar en mer reserverad sexualitet, och till slut det rakade håret vittnar om en avsaknad av sexualitet (Synnott 1987: 381-382). Detta överensstämmer också väl med data i socialpsykologiska studier där skalliga individer associerats med lägre aggressiv utstrålning och attraktivitet än behårade motkandidater (Cash 1990: 160; Mannes 2012: 201). Svagheten i flertalet av dessa undersökningar blir tydligt i en annan studie som också har med skägg som en faktor och visar att skägget var den största faktorn för aggressiv utstrålning, samt att skägg verkade ge intryck av lägre social mognad och ansågs mindre attraktivt (Muscarella & Cunningham 1996: 109). Mycket av dessa studier kanske måste ses som bristfälliga på grund av detta, då det blir väldigt tydligt i mitt arbete att skägget sågs som extremt viktigt, och det fanns inget sammanhang där skägg inte kom upp i samband med diskussioner om tunnhårighet eller skallighet. I en studie jämfördes äldre och yngre kvinnors intryck av äldre och yngre skalliga män och medan yngre kvinnor såg skalligheten som något bristfälligt och oattraktivt bland unga män så tolkade de äldre kvinnorna skalligheten som tecken på intelligens hos unga män, men det hade ingen inverkan på hur attraktiva de ansåg männen vara (Cash 1990: 163). Från ett antropologiskt perspektiv så tror jag inte man ska läsa in alltför mycket från dessa studier då det saknas tvärkulturell jämförelse, och det framgår inte hur pass generaliserbar datan kan vara, men de är intressanta startpunkter för att ställa vidare frågor.

I en kort artikel kallad *The Meaning of Baldness and Implications for Treatment* (1988) diskuterar Moerman om huruvida manligt håravfall borde medikaliseras eller ej, och gör i samband med detta en liten studie av hur män ses av andra beroende på om de har hår eller ej. Resultaten av studien går i linje med tidigare redogjorda resultat, men de noterade några saker - att generellt sett sågs de skalliga männen som tio år äldre samt intelligentare och samvetsgranare, men också att männen tyckte skalligheten var väldigt oattraktiv, medan kvinnorna inte ansåg det var någon större skillnad på attraktivitet beroende på om männen hade hår eller ej (Moerman 1988: 91). Jag är lite skeptiskt till resultaten i artikeln då de använt sig av teckningar

istället för foton, samt att urvalet var väldigt litet, enbart 48 på vardera formulär, men argumentationen som hålls i artikeln är ändå intressant.

Moerman utgår från att manligt håravfall varit en välkänd åkomma sedan de äldsta medicinska skrifterna av Hippokrates, men att trots detta så ses det inte som en sjukdom utan en kosmetisk defekt då det inte orsakar fysisk smärta eller är livshotande. Moerman jämför med *Areata Alopecia* (fläckvis håravfall) och menar att detta också kan ses som en kosmetisk defekt, men att detta regelbundet behandlas som en sjukdom visar på att kosmetiska defekter inte per automatik är oväsentliga för människors välmående (a. a. 1988: 89). De slutsatser Moerman drar från studien är att huruvida män har hår eller ej innebär skillnader i vad de kommunicerar genom sitt utseende, då aspekter som intelligens exempelvis inte är något man egentligen kan uttröna enbart från hur någon ser ut, och att det indikerar att det finns vissa fördomar i samhället kopplat till håravfall. Moerman lägger fram förslaget att kalla det för en kommunikationsstörning, i att man signalerar något man inte vill signalera och jämför det med läspning eller stamning (a.a. 1988: 92).

En annan studie granskade hur väl representerade olika stadier av håravfall var i folkvalda politiska positioner, och de kom fram till att dessa var underrepresenterade, speciellt de mer avancerade stadierna av håravfall. (Sigelman et al. 1990: 274-275). I en uppföljningsstudie så verkade detta dock inte bero på att väljare såg håravfall som en faktor i hur valbar de ansåg en kandidat vara, utan väljare verkade främst basera sina omdömen utifrån vilken politik en kandidat hade (a. a. 1990: 279-280). Författarna spekulerar kring ifall detta innebär att män själva inte väljer att ställa upp ifall de har avancerad hårförlust, eller ifall det är partierna som värderar hår högt i de kandidater de satsar på (a.a. 282).

Även om den forskning som finns här är intressant så existerar det ett stort kunskapsgap, speciellt från ett antropologiskt perspektiv har kvalitativa studier av mäns egna upplevelser av att vara skalliga inte genomförts. Som antyds i Sigelman et al. så kan håravfall vara en faktor i ens möjligheter att lyckas inom en karriär, men i vilken utsträckning och på vilket sätt håravfallet inverkar saknas det god kunskap om. I stor utsträckning så kan detta bero på att den manliga kroppen ses som den allmänmänskliga kroppen, och att dess funktioner således ses som normala, medan forskning som genomförs och medikaliserar den manliga kroppen främst faller i linje med kapitalistiska intressen (Robertson & Shand 2019: 367).

Teoretiska ramverk och termer

I arbetet kommer hegemonisk maskulinitet vara ett viktigt underlag för att förstå männens syn på hår och håravfall. En hegemonisk maskulinitet är en maskulinitet som existerar i relation till andra underkuvade, alternativa maskuliniteter (Connell 1987: 183). Manlighet är inte monopoliserat, den hegemoniska maskuliniteten existerar i toppen av en hierarki av maskuliniteter och är en form av maskulinitet som blivit kulturellt accepterad som överlägsen andra maskuliniteter (a. a. 184). Ett sätt som hegemonisk maskulinitet upprätthålls är genom osynliggörandet och marginaliserandet av alternativa maskuliniteter, även om alternativen inte behöver vara minoriteter för att vara underkuvade (a. a. 185). Sigelmans beskrivning av hur tunnhårig-

het är underrepresenterat bland politiker som ett potentiellt exempel på detta (Sigelman et al. 1990: 272-273), men mer slående exempel inkluderar hur homosexualitet osynliggjorts och förtryckts (Connell 1987: 186). Även om långt från alla män passar in i det hegemoniska idealet för män, så upprätthålls idealet genom att män legitimerar sin egna maskulinitet genom att differentiera sig gentemot alternativa maskuliniteter vilka i mindre grad passar in på idealet. Detta innebär att även om de inte är i toppen av hierarkien så gynnas de ändå av de privilegier som konstrueras gentemot kvinnor och andra mer marginaliserade män (a. a. 185)

Rosaldo beskriver hur maktasymmetri mellan män och kvinnor kan förstås genom att granska dessa genom en differentiering av det offentliga och det privata (Rosaldo 1974:23). Argumentationen är grundad i de biologiska omständigheter som leder till att kvinnor har en tendens att bli associerade till hemmet och barnaskötsel eftersom kvinnorna är de som föder och ammar barn i familjer (a.a. 24). Detta får som konsekvens att när barn växer upp i det privata så är de kvinnliga könsrollerna synliga och flickorna kan se sig själva i dem och således relativt tidigt bli vuxna genom att delta i hemmet. Pojkarna däremot måste ta sig ut ur hemmet och göra sig själva till män i det offentliga (a. a. 25). Genom att bryta sig loss och etablera sig i manliga hierarkier så vinner mannen respekt och status, medan kvinnans status etableras utifrån hennes relationer till män (a.a. 30). Det är viktigt att betona att även om biologiska förutsättningar spelar in i modellen så betyder inte det att finns något intrinsikalt biologiskt med uppdelningen av könsroller, syftet är att förklara varför denna uppdelning är så pass vanlig.

En association finns att kvinnan står närmare natur, medan männen är närmare kopplade till kultur (Ortner 1972: 73). Hushållssysslor och omsorg kategoriseras exempelvis som kvinnliga när de handlar om att tillfredsställa grundläggande behov, men har kategoriserats som manliga när de professionaliserats. Ett tydligt exempel är matlagning i hemmet som tillfredställer familjens hunger, jämfört med gastronomisk matlagning som är ett prov på skicklighet och förfining (a. a. 80). Mannen kopplas som upphovskälla till tidlösa ämnen som akademiska, spirituella eller teknologiska aktiviteter och ses således som att lyfta sig över den mänskliga biologin, medan kvinnor å andra sidan associeras tätt med biologiska processer som amning och barnafödelse, och i vidare mening med natur och direkt personliga relationer (a.a. 82). Om vi ser på åldrande så är det inte något som vi specifikt associerar till femininitet, utan femininitet regleras relativt till ålder genom emfaserad femininitet (Connell 1987: 187). Emfaserad femininitet motsvarar den hegemoniska maskuliniteten, men skiljer genom att inte vara hegemonisk på samma sätt som maskuliniteten och att den formas utifrån vad som är önskvärt ur ett patriarkalt perspektiv (ibid).

Associationerna mellan ålder och skallighet gör att man kan se skallighet som mindre maskulint då det visar på hur mannen underkuvas sina biologiska processer. Satt i jämförelse med tunnhårighet så kan man dock positionera ett rakat, skalligt huvud som mer maskulint gentemot ett passivt håravfall, där den biologiska processen att tappa håret är mest framträdande. Det skalliga huvudet är inte enbart mer tidlöst, det inbegriper dessutom ett handlings-tagande att raka håret, att välja att inte ha hår. Detta utvecklas och demonstreras mer utförligt i empirin.

Något som är vidare värt att ta i beaktning är Mary Douglas diskussion om hur vi kategoriserar världen efter symboliska system. Douglas tar upp hur materialistiska förklaringar till varför tabun existerar inte alltid fungerar, utan presenterar istället som jämförelse hur vår syn på hygien inte är helt rationell, utan mer associativ och kontextbaserad (Douglas 1966: 43). Det vi kallar ohygieniskt eller smutsigt gör vi i relation till ett kategoriseringssystem där dessa inte passar in (a. a. 44). När något inte passar in i kategoriseringar - antingen genom att vara anomaliskt eller tvetydigt - så utvecklas metoder att hantera detta (a. a. 47-48). Jag kommer inte gå igenom alla metoder att hantera anomalier, men några som är specifikt intressant gällande hår, håravfall och skallighet är: att konstruera en specifik tolkning av fenomenet, att kontrollera fenomenet och att undvika fenomenet (a. a. 48-49). Utifrån mitt arbete tolkar jag att dessa tre metoder används parallellt i hanteringen av håravfall, specifikt att tolka håravfall som manligt, att kontrollera håravfall genom rakning eller kosmetiska åtgärder och sist genom att ignorera eller undvika att tala om det.

Genom arbetets gång så blev det tydligt att männen upplevde att håravfall begränsade deras agens i att forma sitt yttre, men idén om agens har blivit hett omdebatterad inom antropologin och bör diskuteras. Inom antropologin har agens ofta setts som något fundamentalt mänskligt, ibland har *att agera* och *att vara människa* blivit nära nog likställda, men det är viktigt att se hur agens är konstruerad inom historiska och kulturella kontexter för att inte överskatta människornas frihet till agens (Ortner 2006: 136; Graham 1999: 25). Agensbegreppet kritiserar för att anta att intentionen att agera är sammanvävd med förmågan att kunna agera – vilket innebär att om ett agerande uteblir skulle det kunna tolkas som att viljan till agerande saknas (Lindquist 2005: 7). I samma linje finns en tendens att uttryck av motstånd värderas som starkare uttryck av agens, trots att relationer till sociala strukturer - och således även agens inom olika kontexter - kan vara väldigt varierade och motsägelsefulla (Ortner 2006: 137-138). Vissa sätt informanterna i mitt arbete pratar om sina relationer till normer kring hår går att tolka som resistens, till exempel, men jag tror att det är mer rättvist att följa deras resonemang genom de begrepp de själva använder och förstå deras perspektiv utifrån dessa (Lindquist 2005: 11). I uppsatsen kommer jag därför inte använda agensbegreppet utan försöka förstå hur männen ser och resonerar kring hår och görande utav det utifrån deras egna redogörelser.

Disposition

Efter detta introduktionskapitel så följer metod-kapitlet som är uppdelat i två delar. En sektion som fokuserar på initiella fältobservationer på internet, sedan en del fokuserar på intervjuer och urval av kandidater till dessa. Efter metodkapitlet följer kapitlet *Empiriskt material och analys* som först ger en översikt av fältobservationerna i delkapitlet *Orientering och Fältarbete*, för att i de följande fyra delkapitlen gå mer på djupet. I *Att förlora håret, en identitet i förändring* utforskas hur intervjurespondenterna ser på skallighet, håravfall och rakning i samband med identitet och genus. *Skägg istället för hår?* ser på hur skägget värderas i samband med förlusten av hår och ifall den kan ersätta håret. *Hårtransplantationer och Hårssystem* diskuterar hur männen ser på olika kosmetiska ingrepp och lösningar. Det sista delkapitlet *Hård på utsidan, mjuk*

på insidan tar itu med hur männen upplever att de blir behandlade och observerade i samband med skallighet. Efter detta följer en summerande diskussion och slutsats i kapitlet *Diskussion och slutsats* vilket slutligen följs av kapitlet *Källhänvisning*.

2. Metod

Fält och urval

Detta arbetet påbörjades i den senare delen av Covid-pandemin och har i viss utsträckning begränsats av detta. I början av mitt arbete hade jag som intention att hitta intervjudeltagare via internet, närmare bestämt via subforum både på Facebook och Reddit som främst vände sig till skalliga. Offentliga samlingsplatser platser på internet var också lämpliga för att bredda min förståelse för hur håravfall ses av män själva. Först vände jag mig till diskussionsforumet r/bald, vilket är ett underforum på Reddit vars fokus enligt deras egna ord är "att omfamna skallighet och göra världen till en flint-vänligare plats"¹. Forumet var offentligt och jag öppnade en tråd på forumet där frågade hur människorna på forumet hur deras upplevelse av håravfall varit, och hur de bemött detta, med möjlighet till att svara privat och anonymt via mail om de så önskade. Detta var ett initiativ jag gjorde för att få inblick i vilka frågor och problem som var männen själva tyckte var viktiga, men tyvärr så var det ingen som svarade på mina frågor. Det var oklart för mig ifall människorna inte förstod vad jag frågade, om de tyckte det var svårt att öppna upp sig om frågorna, eller om de inte ville delta i ett forskningsprojekt. Eftersom forumet var offentligt så bestämde jag mig istället för observera hur folk interagerade på forumet, vad de gjorde där och försöka förstå varför.

Jag behandlade observationsarbetet på denna digitala mötesplats på samma sätt som jag skulle ha gjort på en fysisk mötesplats, jag iakttog vad människor hur människor skrev och antecknade detta i anonymiserade fältanteckningar, som jag behandlar som etnografisk data. I anteckningar kan jag exempelvis notera att en person lagt upp en bild på sig själv med en rubrik i form av en fråga. Jag beskriver bilden, och ger exempel på de sorters svar de får på frågan, hur människor reagerar på bilden, och i förlängningen vilka kommentarer som får god respektive negativ respons. Jag noterar vilka ord och formuleringar som är vanligt använda, samt trender i ämnen, bildmotiv och mer. Mitt urval var att gå genom alla inlägg under en tidsperiod istället för att enbart se på de poster som var mest populära eller mest aktiva för att förstå både vad som var populärt och vad som var impopulärt.

Intervjuer och urval

För att hitta intervjurespondenter skrev jag en kort presentation av frågorna och problematiken som jag var intresserad av att undersöka, informerades att om man deltog i intervjuerna så skulle man hållas anonym, och allt material från intervjuerna skulle anonymiseras. Detta parade jag ihop med en rolig poster från filmen I huvudet på John Malkovich, där man ser dusintals människor gömma sig bakom John Malkovich's kala huvud. Denna inbjudan lade jag upp publikt på Facebook, lite osäker på hur många som skulle visa intresse för det så det var först tänkt som ett test. Jag hade tidigare blivit visat väldigt stort ointresse för mitt arbete så jag hade inte stora förhoppningar nu, men jag fick väldigt god respons och fick snabbt kontakt med flera

1 Fritt översatt från engelska

människor som ville delta. Några var människor jag kände, en del var flyktigt bekanta, men det var också vänners pojkvänner eller kollegor som kontaktade mig om att de ville delta i arbetet. Utöver urvalet genom internet så har jag under arbetets gång pratat och rekryterat deltagare i Malmö och Lund som varit intresserade av arbetet, men tyvärr fullföljde endast en av dessa en intervju.

Urvalet av intervjukandidater som jag fick kontakt motsvarar inte ett tvärsnitt av den svenska befolkningen, utan de faller nära varandra gällande klasstillhörighet, etnicitet, ålder och subkulturella tillhörigheter. Detta kan förklaras genom att kontaktvägen med kandidaterna var främst genom människor jag redan kände. En stor anledning till att jag använt mig av denna kontaktväg är att det inte finns någon allmän mötesplats online för skalliga eller tunnhåriga i Sverige. De människor jag fick kontakt med var alla människor som hade gemensamt att de behövt bemöta håravfall mycket tidigare än genomsnittet och att detta varit en livsstilsförändring som de flesta har hittat sätt att hantera på som de själva upplever sig nöjda med. Vid tillfrågan så säger många att de upplevt en svårare fas av tvivel kring sitt hår innan de nått en acceptans och tror inte att de hade ställt upp på intervju om de fortfarande var kvar i den tidigare fasen av tvivel.

Intervjuerna genomfördes genom Zoom och spelades in med informanternas medgivande, där de blivit informerade om att inspelningarna endast skulle användas för detta specifika arbete och som ett komplement till skrivna anteckningar för att försäkra att det var informanternas perspektiv som kom fram i arbetet. Utöver inspelning så antecknade jag informanternas svar under intervjuernas gång för att aktivt lyssna och bearbeta svaren under intervjuens gång. En av intervjuerna genomfördes ansikte mot ansikte på ett café och spelades därför inte in, utan i det fallet så förlitade jag mig helt på intervjuanteckningar.

Totalt har sex personer intervjuats, med tre kandidater som föll bort innan en intervju kunde planeras och genomföras. De sex personer som intervjuades var alla mellan 29 och 38 år gamla, vita och identifierade sig själva som män. Alla hade sin härkomst i Sverige, där tre var uppvuxna på landsbygden och sedan flyttat in till storstäderna Göteborg och Malmö. Två personer var uppvuxna och levde fortfarande i mindre städer i Skåne. En person var uppvuxen i Göteborg, men hade flyttat ut åt ett mer lantligt håll. Fyra av personerna är i samborelationer, medan två är ensamstående. Arbetsområdena de är aktiva inom varierade vitt mellan informanterna, med allt från vårdbiträde inom hemtjänsten till egenföretagande eventarrangör. Utbildningsnivån hos de flesta var gymnasial, förutom två som studerat på universitetsnivå. Tre av informanterna identifierade sig som ateister, en som agnostiker och två såg sig som spirituellt troende utan specifik religionstillhörighet. Informanterna kommer att presenteras i empirin under pseudonymer och information som skulle identifiera dem har förvrängts eller utelämnats i vissa fall. Min intention har dock varit att presentera deras perspektiv i deras egna ord i så god mån det går, och detta inkluderar citat med grammatiska vurpor och märkliga ordval. I min mening så finns det värde att illustrera hur tankar formas och förändras i ögonblicket. Ett tydligt exempel är när en av informanterna ändrar till att tala om sig själv i tredje person när han talar om sig själv i det förflutna och visar att han i någon mån inte identifierar sig med den

person han var då.

Informanterna hade oftast mycket att säga, det var tydligt att åsikter och tankar spretade åt rätt olika beroende på om de själva varit skalliga/rakade eller om de enbart hade erfarenhet av att vara tunnhåriga. En av informanterna stack ut med att han inte tänkt på frågorna mycket och verkade ställa sig skeptiskt till de frågor jag ställde. Han vände frågorna mot mig undrandes hur jag skulle svara på frågan jag ställde, varpå jag helt sonika besvarade frågan ärligt, varav ett exempel på detta citeras och diskuteras i empirin. Jag ville så klart inte påverka informantens svar eller åsikter, men jag kände att det var viktigare att vara öppen och respektfull mot honom än att använda mig av någon ordakrobatik för att undvika att svara på frågan. I dessa fall har jag varit försiktig med att låta de svar där jag har kunnat influerat informantens svar vara tongivande i mitt arbete, men det var viktigt för mig att låta informanterna styra diskussionen som de ville.

Innan intervjuerna hade jag förberett en intervjuguide uppdelad i en rad teman med förberedda alternativ för frågor och följdfrågor. I korthet behandlade intervjuguiden frågor kring personens nuvarande relation med sitt hår/frånvaro av hår och huruvida det var en viktig del av deras identitet; personens hårhistoria; hur manlighet passade in i ekvationen hår/tunnhårighet/skallighet; vikten av skägg om man blir av med håret; perspektiv och egna reflektioner kring kosmetiska lösningar på håravfall; om skalliga/tunnhåriga män blir bemötta annorlunda; hur de pratar med familj och vänner om hår, håravfall och skallighet; om de upplevt sig ha haft det svårt att passa in i någon grupp, exempelvis subkultur, på grund av deras hårsituation.

3. Empiriskt material och analys

Skallighet på internet

Under fältarbetet på internet såg jag på vad människor gör på forumen. Vanligt är att de lägger upp bilder på sig själva med nyligen rakade huvuden samt antingen frågar om de passade i sin nya rakade stil. Rubriker berättar ofta att de precis rakat huvudet och är förtjusta i det. Anledningar människorna ger för att pröva på att raka huvudet är exempelvis att de tycker att det är snyggt och det är även vanligt att de anger tunnhårighet som ett skäl till rakningen. Ofta bemöts inlägg av denna stil positivt, där inläggsskaparen kallas snygg, het eller vacker, men ibland så tycker medlemmarna av forumet inte att det ser bra ut och då brukar de ge råd om att odla skägg. Att odla skägg anges ofta som ett skäl till att en människa väntat eller väntar med att ta steget till att raka huvudet. Något som inte var vanligt, men i vissa fall dök upp var att människors skallighet sexualiserades på gränsöverskridande sätt.

Andra vanligt förekommande diskussioner var förfrågningar om raknings- och skötselråd för skallen, samt trådar framförallt yngre vuxna uttryckte rädsla över tidig hårförlust. I dessa trådar så gav äldre medlemmar som själva förlorat håret tidigt råd och stöd, genom bland annat berätta om sina egna erfarenheter som ensam tunnhårig och hur de navigerat dessa. Detta återkommer senare i intervjuerna, att en vanlig orosfaktor bland unga när de börjar förlora håret är att de saknar vänner eller andra jämnåriga som de kan känna igen samma problem hos, och således lätt kan känna sig isolerade eller utsatta i sin tunnhårighet.

Vissa människor frågade i inlägg på forumet ifall de borde skaffa hårsystem och dessa blev i majoritet bemötta med uppmaningar om att raka huvudet istället och omfamna skalligheten. Personer som svarade med att istället ge mer utförlig redogörelse för vad hårsystem innebär rent praktiskt och ekonomiskt blev däremot negativt bemötta.

Hårsystem är kort för hårsättningssystem vilket är en form av temporär kosmetisk lösning på håravfall där man limmar fast ersättningshår direkt på skalpen. Hårsystemet kam sitta i upp till en månad innan den måste avlägsnas och skalpen rengöras och rakas, efter vilket hårsystem kan fästas igen. Det skiljer sig således från toupée och peruk i att systemet sitter fast på huvudet, medan toupéer och peruker bara används under korta perioder i taget. Vidare görs skillnad mellan toupée och peruk i att en toupée används för att täcka håravfall och oftast täcker en kal del av hjässan, medan peruker oftare åsyftar hårattrapper som täcker en annan frisyra. Begreppet hårsystem kan också ses som ett sätt att ta avstånd från de negativa konnotationerna som toupéen har fått, där denna associerats med fåfänga och falskhet.

Medan jag inte såg hårsystem kallas för omanliga, så var det vanligt att skallighet och framförallt skägg beskrevs med ord som ofta kopplas med maskulinitet, som att de fick en att se ut som en krigare eller stark och självsäke. Ironiskt nog så förekom det till och med att människor rekommenderade att man använde läkemedel som Minoxidil för att främja skäggväxt, trots att detta inte var populärt att rekommendera för huvudhåret. De enda negativa saker som folk var eniga om var nödvändigheten att skydda hjässan mot solen, antingen genom att inte vistas ute

alltför mycket, eller genom att bära hatt eller annat solskydd.

När människor pratade om skallighet så pratade de om utseendet, de pratade om skallighet som snyggt och sexigt, och det var i de ordalagen de stödde varandra när de delade bilder på varandra. Detta är en speciellt intressant juxtaposition till hur skallighet skrivs om i samband med hårtransplantation på olika klinikers hemsidor. Bara ett exempel är hur de på Akademiklinikens hemsida skriver att "[de] använder [...] micro- och minigrafmetoden. Det är det senaste inom hårtransplantation. Metoden går ut på att man flyttar patientens eget hår från bakhuvudet till det skalliga området. Man får då ett naturligt och växande hår på ett tidigare skalligt område. Dessutom skapas en naturlig hårlinje."² Hårklinikerna skriver anmärkningsvärt inte alls om att det är snyggt eller ungdomligt med hår, utan pratar istället om att återfå *symmetri* i hårlinjen, eller att få ett *naturligt* tjockare hår. Samtidigt som de pratar om symmetri och naturlighet i sina behandlingar så talar de enbart om håravfall utifrån ett medikaliserat perspektiv, där håravfall beskrivs som ett *ärftligt* och vanligt *problem* som kan behandlas på olika sätt och ibland använder de begreppet *androgen alopeci* istället för manligt håravfall.

Vi har här sett att människorna på forumet använder detta som en plats för att söka råd och stöd bland människor som delar deras egna upplevelser av att tappa håret. Användarna ger varandra råd och kritik, men tar avstånd från kosmetiska lösningar på håravfall och propagerar istället för en omfamning av att raka huvudet. Skägg lyfts fram som något önskvärt och maskulint som kan väga upp förlusten av hår. Att främja skägg tillväxt genom medicinska medel kan till och med uppmuntras. Skallighet och skägg pratas om som snygga, sexiga och starka, där personers utseende jämförs med historiska krigararketyper. Detta står i stor kontrast med hur hårtransplantationsklinikerna språkbruk kring *androgen alopeci* som istället beskrivs som ett ärftligt och vanligt problem som kan behandlas för att återfå ett naturligt och symmetriskt huvudhår.

Att bli tunnhårig, att göra sig skallig

I detta avsnitt kommer vi att se hur hår och håravfall passar in i hur män ser på identitet och vad skallighet och tunnhårighet kan vara i relation till hår. Vissa informanter ansåg att håret var väldigt för deras identitet, medan andra menade att det inte var det. Istället beskrev de att skallighet, även om de tyckte det var snyggt, inte var lika tillfredställande när det var den enda frisuren de kunde ha. Skallighet beskrevs inte alltid som en frisyr, utan ibland som frånvaro av frisyr. Frank bar helst huvudbonad och uttryckte att han inte gillade att vara skallig för han ville kunna ha en frisyr, vilken frisyr som helst. Fredrik, å andra sidan, menade att han uppskattade att vara skallig, men ville själva bestämma om han skulle vara skallig eller ej och beskrev det som frustrerande att inte kunna välja själv hur han skulle se ut.

Frank: Jag vet inte vad jag ska göra med mitt hår! [Han skrattar] Man borde kunna göra nå't, men jag har inte hittat nå't att göra. Kan raka av det- det är det jag gjort, men det är rätt trist. [skrattar] Jag skulle vilja ha frisyr, men det gör det rätt svårt. [skrattar]

2 <https://nordichair.com/sv/hartransplantation/har/>

Frida sitter här och skrattar åt mig.

[han tittar på en person utanför bild medan han skrockar och jag skrattar också åt situationen]

[...]

Jag: Varför tycker du det är trist att inte ha en frisyр?

Frank: För att det är ju jävligt snyggt med frisyр [skrattar] Om man har hår till det [skrattar igen] men sen finns det ju faktiskt de som är tunnhåriga och ändå har en jävligt nice frisyр- det finns ju de som lyckas och jag vill vara den som lyckas, men jag lyckas inte. Jobbar på det [Skrattar igen]

[jag frågar om det är variation som är viktigt, att kunna frisera på olika sätt]

Frank: Kanske... Jag vill mest ha frisyр. Jag är inte så kräsen, det räcker med EN frisyр [skrattar]

Jag: Skulle du säga att rakning av huvudet är viktigt för din identitet?

Fredrik: Det har nog blivit det, det är den enda egentliga frisyр jag känt mig trygg och faktiskt känt mig ganska attraktiv i. Så det var väldigt viktigt för mig när jag tog det steget att raka av mig huvudet faktiskt.

[...]

Jag: Du säger att det är den första frisyр du känt dig bekväm och attraktiv i, varför tror du det är så?

Fredrik: Det har ju alltid varit ett problem - jag fick ju väldigt tidigt håravfall, började redan i 14-15 årsåldern, så när alla andra hade sin häftiga kalufs så hade han [sic] inte riktigt koll på vilket håll han skulle lägga Hitlerbenan! [skrattar] Jag gedde upp det ett tag helt och hållet och lät håret bli vad det blev, och tittar man på bilder tillbaka idag mellan nu och då, så mår jag ju mycket bättre idag när jag hittat den grejen liksom typ med håret så det är ju skitviktigt faktiskt. Sen hade hade det ju varit skönt att ha lite fler valmöjligheter. Jag tror inte jag kanske hade tagit steget att raka huvudet och upptäckt att jag ändå trivs i det om jag aldrig hade haft problemet med håret, det vet man ju inte.

Frank beskrev sitt missnöje med att tappa håret genom att uttrycka att han ville ha en frisyр, medan Fredrik såg det rakade huvudet som en frisyр, medan missnöjet låg i att han inte upplevde sig ha något val i vilken frisyр han kunde ha. Att ha en frisyр är inte bara att ha hår, utan en frisyр är något man gör med håret och skullighet hamnar i ett mellanläge där det är ett resultat av att man gör något med håret, men det är främst en frånvaro av hår. Ifall vi ser håravfall som en anomali – det är hår, men samtidigt förlust av hår - så hanteras denna anomali i detta fall genom kontroll, rakning av håret avlägsnar anomalin (Douglas 1966: 48-49). Det är inte glasklart om skullighet är en frisyр eller ej och detta verkar tolkas olika av männen.

Informanterna beskrev upptäckten av tunnhårighet hos sig själva som en fas eller identitetskris. En av informanterna, Valdemar, berättade att han blev överrumplad av att han såg

sitt egna bakhuvud i en spegling och upptäckte sin tunnhårighet på det sättet. I reaktion till det rakade han huvudet.

Valdemar: Jag hade ungefär samma frisyra i ungefär femton år tills jag blev trettio och då då hade ju den här kanske tre centimeter långa håret på toppen av huvudet och så lite kortare vid sidorna. Och så var jag hemma hos en kompis och tittade mig i- [...] Jag bara gick på toa och så hade han två speglar asså, en framför och en bakom som det är på vissa toaletter. Och så bara tittar jag mig i spegeln och så såg jag att längst bak på huvudet var det en... en kal fläck liksom. Asså inte helt kal, men väldigt lite hår.

Jag: Typ genomskinlig?

Valdemar: Ja, väldigt genomskinlig. Och så blev jag såhär: "Vaaaa!?" [skrattar] Hade liksom inte tänkt på det att den varit där. Och den där kan jag iallafall klart säga att det gjorde att jag rakade av mig håret, så då rakade jag typ såsom du har nu³. Jag gillade inte att den där fläcken var där, då var det bättre att raka av alltihopa.

Valdemar kände inte igen sitt egna hår i spegeln och reagerade väldigt negativt till det. Genom att raka håret tog han kontroll över sitt utseende igen, men han fortsatte med att berätta att han över tiden brydde sig mindre om att han var tunnhårig och att imagen blev mindre viktig för honom. Det går att tolka upplevelser som Valdemars som liminala tillstånd, mellanlägen mellan att ha hår, och att inte ha hår, där mannens förhållning gentemot sitt hår och deras självbild utmanas och måste omförhandlas (Turner 1969: 94). Liminalitet beskrivs av Turner främst som ett mellanstadium mellan sociala roller som innebär att en människa inte längre existerar inom samhällets konventionella ramar (a.a. 95) och på det sättet så är håravfallens liminalitet annorlunda i att denna främst beskrivs som en intern process, som motiverar förändring av hur man gör sitt utseende.

Magnus tror att han skulle drabbas av en identitetskris om han tappar håret och att han skulle behöva hitta ett annat sätt att uttrycka sig på för att komma över det. Han reflekterade över ifall det skulle kunna innebära en personlighetsförändring om man grottar ned sig väldigt djupt i hårförlusten. Han jämförde sitt egna förhållningssätt till håravfall med en av sina vänners. Han har växt upp med att det är vanligt i familjen att tappa håret tidigt och därför fått en avslappnad relation till håravfall. De har länge skojat mycket om hår och skullighet i familjen. Hans vän däremot har inte samma prevalens av tunnhårighet i sin familj och är således känsligare kring hårfrågan, vilket leder till att Magnus känner att han är tvungen att moderera sin attityd och skojfriskhet kring ämnet när de umgås. Han tror det kan vara så att om man inte känner igen håravfallet i människorna omkring sig så kan man ha svårare att känna igen det i sig själv, svårare att acceptera det. Fredrik ökade detta sentiment, att det är inte lika lätt att skoja med andra män som precis börjat tappa hår och trodde att idéer om manlighet spelade större roll.

Fredrik: Jag har ju nått min acceptans, men det har ju inte de. De identifierar sig med

3 Jag trimmar mitt hår ungefär tre millimeter kort.

håret och gud fördöme mig om jag skulle säga "Åh, börjar du bli som jag?" eller "Det är lika bra du fimpar!" eller "Snart är vi två ägghuvuden här." [Skrattar] Det hade inte gått. Och jag tror att där spelar manlighet väldigt mycket roll, att be hjälp från en annan man det är ju så extremt förbjudet i vår kultur. Så att gå och lätta på våra känslor och prata om detta med någon annan så är det precis som att jag identifierar ännu mer med mitt problem. Och honom. Den idioten som ser ut som fan så... Det är väl rädslan för att bli utanför, tillhöra någon minoritet kanske. Där upplever jag att det är ett problem.

Informanterna skojade mycket om hår och skallighet och de ansåg också att humor var en viktig del av att acceptera förlusten av håret och under våra intervjuer skrattade de mycket. Det framkom att även om de flesta hade enklare att prata och göra sig roliga om skallighet idag, så var det något de inte pratade mycket om när de började upptäcka det. Fredrik upplevde en känsla av att vänner till honom som nu börjat tappa håret skulle behöva prata om det, men att det ändå inte blir mer än någon gliring ibland, och han menade att det upplevdes tabubelagt, speciellt bland yngre män. Han tog också upp att han skojat mycket på sin egen bekostnad, att det kan ha varit ett sätt skyla över sin egna upprördhet.

Fredrik: Det är säkert manligheten som spelar in, det är sådär inte jättekul att erkänna för sin omgivning att "nej, men jag får inte ihop det här." Det blir nästan en form av identitetskris liksom. På grund av- just i den stunden man upptäcker det liksom.

Ett sätt att hantera anomalier på, som redogjorts tidigare, är att helt enkelt ignorera anomalierna och inte prata om dem (Douglas 1966: 49). Återkommande i informanternas redogörelser var att de sällan pratade om håravfallet, och ibland till och med ljög om varför de rakade håret. Det var enklare att påstå sig raka huvudet för att det är snyggt och skönt, istället för att åtgärda en tunnhårig skalp. Att tunnhårighet inte diskuteras är också ett symptom på att detta är en maskulin attribut som marginaliserats och underkuvats den hegemoniska maskuliniteten (Connell 1987: 186). Som Fredrik berättade så upplever han att hans vänner skulle må bättre av att prata om hårförlust, men att de inte vill identifiera sig med problemet. Att öppna upp sig och vara sårbara angående håravfallet innebär att de måste ta ett steg nedåt i maskulinitets hierarkien.

Rakning av huvudet beskrevs ofta som ett viktigt steg för att acceptera håravfallet. En person beskrev att håravfall aldrig känts på riktigt som en manlig sak innan han rakade håret - att tunnhårigheten, speciellt när man har mycket hår där tunnhårigheten syns, upplevs som en förnekelse av situationens realitet och att behålla håret när det blivit tunt liknades vid att hålla vid liv något som redan dött. Informanterna medger att det kan vara individuellt, en person kan vara tunnhårig och "äga" det, att då kan det vara manligt genom självsäkerhet och utstrålning.

Samtidigt som tunnhårigheten kan ses som en anomali, så beskrivs den samtidigt som något som är väldigt individuellt. Att raka huvudet ses inte nödvändigtvis som ett slutstadium för håret, utan som ett moment i processen att omdefiniera sin relation till sitt utseende. Upptäck-

ten av tunnhårigheten innebar för informanterna en högre grad av självmedvetenhet kring sitt hår, och jämförelse med andra omkring sig, och detta kontextualiserades av informanterna av att de var unga, bland andra unga och således kände sig väldigt synliga i sitt håravfall. Rakning av håret innebar att de kunde bestämma sig för att inte ha hår, istället för passivt se på när håret långsamt blev tunnare och tunnare. Fredrik tar rakning på väldigt stort allvar och påpekar att rakning av huvudet med hyvel är mycket svårare än att bara trimma håret och beskriver hur han upplever det som en liten ritual, han säger att det känns som att han gör något på riktigt och inte bara ger upp.

När jag frågade Klas om vad han tyckte var mer eller mindre manligt mellan en person med mycket hår, en med tunt hår och en utan hår så tyckte han att både mycket hår och skallighet var manligt, men att mellanläget tunnhårig var minst manligt. Han förklarar också att han ser anledningen till att man rakar huvudet istället för att ha det tunt är för att då gör man det till ett val.

Klas: Jag kan nog se att det drar åt bägge håll faktiskt, jag kan se det som väldigt manligt att ha mycket hår på huvudet och att ha tjockt hår, men också att ha lite eller att vara skallig är att välja att inte ha hår, men att ha tunt hår ser jag nog som av de tre kategorierna [Fullt hår/tunt hår/skallig] så ser jag att vara tunnhårig förknippar jag nog med minst manlighet, men att välja att inte ha hår alls [...] eller att ha mycket hår ser jag nog som mest manligt.

[...]

Jag: Varför tror du många rakar huvudet istället för att vara tunnhåriga?

Klas: För att då blir det mer av ett val, då väljer man att – det kan jag känna för mig, det tänkte jag idag för jag rakade mig nu imorse, säg om jag har två centimeter hår då tycker jag att det märks mycket mer att jag är tunnhårig, det gör väldigt stor skillnad. Då tycker jag väldigt skönt att raka mig, eller snagga¹ för då, dels tycker jag att det ser bättre ut när jag har det så kort. Det är lite olika från dag till dag, men jag kan tycka att det är jobbigt att vara tunnhårig och då behöver jag inte tänka på det om jag snaggas för då är det något jag valt, dels syns det inte lika mycket, men också att det är skönt. Det ligger mycket skam i att ha detta mellantinget - när det är uppenbart att man inte har så mycket hår.

Männen verkar inte se skallighet eller ett fullt hår med huvud som mer eller mindre manliga än varandra utan som olika fullvärdiga maskuliniteter, men det ambivalenta mellanläget, som varken passar in i begreppet frisy eller i att vara renrakad ses ändå mindre manligt. Som Klas berättar så är tunnhårigheten något män kan skämmas över och det verkar kopplat till att tunnhårighet är något män inte har kontroll över. Genom Rosaldo och Ortner ser vi hur män förväntas göra sig själva till män, och att passivitet och underkastelse till biologiska processer inte passar in detta. I en hierarki av maskuliniteter så tolkas därför ett passivt mellanläge mellan fullhårighet och skallighet - ett velande stadium - mindre manligt. Genom rakning kan

maskulinitet definieras i opposition till tunnhårighet. Rakning blir ett viktigt verktyg för män att bearbeta hårförlusten eller att återta kontrollen över håret.

Skägg istället för hår?

De allra flesta informanter tyckte att skägg var viktigt och uttrycktes vanligen som en syssla (en informant kallade det för en hobby) som tog den plats som håret annars skulle haft. När jag frågade informanterna om de tyckte håret var viktigt för deras identitet så svarade många att håret inte var lika viktigt som skägget – detta var alltså något de själva tog upp som kontrapunkt mot associationen mellan hår och identitet. De berättade att de investerade mycket tid och ansträngning i att ta hand om det rätt. Flera menade att skägget var viktigare för deras identitet än hår eller skallighet var och att detta inte behövde bero på håravfall, men de trodde samtidigt att skägg kunde bli viktigare för en person som tappade håret. Alla informanterna hade skägg så inga skägglösa perspektiv finns representerade häri.

Klas beskrev hår som en markör för virilitet och livskraftighet. Att ha hår som växer tolkade han som något positivt, oavsett om det var på hår på huvudet eller skägg, då han beskrev det som att ge intryck av livskraft och goda gener.

Klas: [Ang. om skägg är viktigt] Jag tror att de allra flesta hade känt att man vill ha hår eller skägg, men att inte ha något tror jag, jag vet inte jag har svårt att tänka mig in i det. Det är min bild av det, för mig så tänker jag att det är viktigare än man kanske varit medveten om.

Jag: Varför då?

Klas: Jag tror att det upplevs som att ha en hög virilitet – att vara liksom livskraftig, att ha hår som växer. Antingen om det är på huvudet eller på hakan. Om man tänker rent... [Verkar lite obekvämt med ordvalet, men fortsätter] Men genetiskt och väldigt heterosexuellt så tror jag också att det är, att ha hår tror jag är en signal av att vara livskraftig och ha bra gener. Jag har en bild av att det upplevs som det.

Klas perspektiv är intressant och inte en vanlig association till skägg. Synnott beskriver exempelvis att skägg ses som en differentiering mot barndom och kvinnlighet och framhäver således maskulinitet, men också att skägget kan användas som ersättning för håret (Synnott 1987: 402). Intressant är dock att skallighet beskrivs av Synnott som en dödssymbol istället för en virilitetssymbol, och att det främst kopplas till ålder, snarare än maskulinitet (a.a. 401). I juxtaposition till det kala huvudet får skägget den motsatta symboliska betydelsen.

Fredrik beskriver skägget som en källa både till trygghet och till manlighet, och att detta blir mycket viktigare för en människa som är skallig. Att pilla med och fixa håret beskrivs som att ge en valmöjligheter att forma sitt utseende och jobba med det – att raka kinderna om man är skallig beskriver han som en uppoffring av valmöjligheterna.

Fredrik: Vad gör man då? Då tas ju ännu fler valmöjligheter bort från en. Behåring är

ju en väldigt manlig grej att ha, Jag vet ju, märker ju på lärlingar på jobbet. [Fredrik jobbar som elektriker] De sitter där jättestolta över sina fjun och säger "när jag blir tjugofem ska jag ha samma skägg som du" så det är ju skitviktigt. Jag tror att den ger ju valmöjligheter, har man då inget skägg så tar man bort de valmöjligheterna och då kanske det blir jobbigare. Jag hade iallafall tyckte det vore väldigt jobbigt att inte kunna göra något med skägget. Det är liksom inte snyggt. Då måste jag slätraka det.

Jag: Men hur är det annorlunda från att ta hand om skägget - att ta hand om kinderna och hakan?

Fredrik: Att bara ta bort någonting tycker jag är ganska enkelt, det är väldigt enkelt att chopp allt ska bort, jag behöver inte tänka mer på det än att jag ska göra det så smärtfritt som möjligt. Men om jag låter allt mitt skägg växa och inte tar hand om det så ser jag ganska ovårdad och det märker jag direkt ifall folk tittar på mig. Ifall jag lägger den här timmen en gång varannan dag, det är mycket det är kanter, det är längder å väldigt mycket detaljer och då kan jag känna mig väldigt fräsch. Det hjälper min utstrålning och gör att jag sträcker lite extra på hackan när jag gjort en riktigt snygg kant härunder. Det blir något att vara stolt över. Och ska jag bara ta bort allting då - vad är jag stolt över då? Att jag lyckades raka mig så slät.

Skägget kopplas till de valmöjligheter som annars hade kunnat associerats med håret, och där blir det lätt att se skägget som en aveny för personligt uttryck. Fredrik beskrev att raka av skägget som enkelt, medan han tidigare förklarade att rakning av huvudet krävde koncentration och kallade det en ceremoni. Att *göra skägget* är något han känner sig stolt över, medan det tunna håret är något att avlägsna. Håret beskrevs som att ge en fler valmöjligheter än skägget, men att om håret inte fanns så öppnade skägget upp för en viss mån av valmöjlighet och uttryck.

Magnus, som jobbar som hembiträde inom hemtjänsten, var tvungen att raka av sitt skägg för att ha munskydd under Covid-19 pandemin. Han uttryckte starkt missnöje över hur mycket han ogillade det, framförallt att han inte kände igen sig själv längre. Skägget hade blivit en viktig del av hans självbild, detta trots att han var den informant med minst håravfall.

Informanterna var eniga om att skägg blev viktigare om man inte hade hår på huvudet och vi såg också detsamma på internetforum att skägg rekommenderas som ett komplement till ett rakat huvud. Skägg verkar dock inte väga upp frånvaron av hår när det kommer att särskilja mellan människor. Fredrik berättade att han ofta blev misstagen för sin chef då de båda var skalliga och skäggiga och att detta kunde bli laddat, speciellt om man har ett visst komplex över skalligheten. Detta är likt ett stigma, att skalligheten kan bli en attribut som får större tonvikt än resterande attribut. Stigma är relationella markörer och existerar som stigma i speciella kontext, i fallet skallighet så blir det en mer ögonstickande attribut i lägre åldrar där det innebär att en person in passar in i hur man borde vara (Goffman 1963: 5).

Hårtransplantationer och Hårssystem

Kosmetiska lösningar kategoriserades lite annorlunda beroende på om dessa var permanenta eller temporära. Något som framgick och som tog mig med förvåning var att det framförallt var de permanenta behandlingarna som sågs som mest positiva. Vi diskuterade främst hårtransplantation och det var mer än hälften av informanterna som kunde tänka sig att genomföra en hårtransplantation ifall de praktiska omständigheterna kring ingreppet var fördelaktiga (främst kostnaden sågs som ett hinder). I jämförelse med hårssystem, peruk eller tupé så sågs transplantation som en mer seriös lösning, om man skulle göra något åt att man tappade håret, då skulle man göra det ordentligt. Anmärkningsvärt var att bara en informant som uttryckte negativa tankar om hårtransplantationer.

Klas: En tupé så tänker jag att – och jag tror att de flesta har en bild av att det är mer att klä ut sig. Mer en temporär grej. [...] Det är mer något som jag sätter på mig för att få en viss image, medan ett ingrepp är mer att nu har jag valt att det ska vara såhär, nu kommer det växa ut, det blir en del av mig. Mer permanent.

Några av informanterna uttryckte att de såg på hårssystem, peruk och tupé som löjligt eller associerat till osäkerhet hos människan som använde sig av dessa lösningar. Den temporära hårlösningen sågs som ett sätt att dölja att man tappade håret, och således tolkades detta som att man såg håravfallet som en defekt att dölja. Hårssystem associerades då till att man inte vågade acceptera sig som man var. Denna åsikt delades av de flesta som en reflex, men när informanterna reflekterade över varför de såg på lösningarna på detta sätt så kopplade det till stereotypiseringar i media. Associationer till tupé verkade göra hårsystemen guilty by association, medan personerna medgav att de kanske inte ens skulle märka om en människa hade ett hårssystem eller ej. Reflektioner hos informanterna gav lite mer nyanserade svar, där motståndet mot hårssystem beskrevs som ett "ytlighetsstigma", att det kunde verka fåfängt att lägga ned tid och pengar på något som inte ser snyggt eller äkta ut - att det skulle vittna om att man var desperat efter att se ung ut. Vidare ses hårsättningen som död, medan håret associeras till växtkraft och liv. På så sätt ses hårssystemet som anomalisk – den är död men härmar något levande.

Det differentierades mellan åldersrelaterat håravfall och mer medikaliserade sorters håravfall, som sådan relaterad till cancerbehandling eller alopecia areata (fläckvis håravfall). När det var kopplat till sjukdom var det mer självklart att någon form av ersättande hår var ett fullgod lösning, antingen permanent eller temporär, som en rekonstruktion istället för ett kosmetiskt ingrepp.

Valdemar: Överlag tror jag att många tycker det är lite fånigt att dölja tunnhårighet – men jag tror att till exempel i fall du har någon som gått igenom en, vad heter det... Chemotherapy, alltså för cancerbehandling, att sådana personer tror jag inte ses ned på om de vill ha en peruk eller liksom få hår tillbaka. Och kanske just det ändå med åldern – att män som kommer upp i sjuttio sextio men vill dölja att de börjar bli tunn-

håriga så ses det ännu mer ned på än om någon i trettiårsåldern skulle göra något ingrepp eller ha en peruk eller något.

Klas: Både för min egen skull och vad jag skulle tycka, jag är generellt sett inte ett fan av skönhetsingrepp liksom. Sen är det ju en sak om det är rekonstruktiv kirurgi, det är en helt annan sak. Men ser det som samma sak som läppförstoring, bröstförstoring, ändra på sin näsa – visst man kan göra en sådan men det blir också en väldigt lätt utväg för att ”oj nu är det något jag inte är helt nöjd med med mig själv” istället för att jobba med det.

Jag: Du skiljer alltså det här från en rekonstruktion?

Klas: Mm, det är ju en rekonstruktion faktiskt, men jag tänkte när jag sa det att det mer var att man varit med om en bilolycka att man skadat sig på ett sätt att man rekonstruerar något som hänt direkt, men det är ju en rekonstruktion det är ju det faktiskt visst.

Det var också intressant att se hur informanterna resonerade kring ålder i sammanhanget kring hårtransplantation och hårsystem, där en del informanter resonerade att det var mindre konstigt om man som ung gjorde en hårtransplantation då det kan vara viktigt för unga att inte känna sig för gamla och att passa in bland sina jämnåriga, medan äldre borde ha lättare för att acceptera den åldersrelaterade hårförlusten då de såg mer av det i sina jämnåriga och att det var mer normalt i den åldern. Det kunde ses som att man försökte vara yngre än man var om man gjorde en hårtransplantation som äldre. Klas kontrade med det motsatta perspektivet dock; att ifall man är äldre och varit väldigt stolt över sitt hår så kanske det är väldigt svårt att acceptera att man blir av med det – att man har svårt att känna sig som sig själv utan håret. Han gjorde en jämförelse med andra kosmetiska ingrepp, att dessa kan ses som ytliga, men ifall man inte trivdes med sin kropp och inte mådde bra av det, kunde man verkligen se det som enbart ytligt då? Det handlade mer om det personliga värdet man lade på håret och vilka normer som fann i ens umgänge och kontext förklarade han.

Klas: [ang. om det är ytligt med hårtransplantation] Ja men på en direktnivå så tycker jag nog det är ytligt. När jag tänker mer på det så man inte vad det betyder för något heller. Säg att någon opererat sin näsa för att de tyckte den är för krokig – På en nivå hade jag också kunnat tycka att det är ytligt, men om den människan har tyckt att det varit jobbigt hela sitt liv så är det klart att, vem är jag att säga att det är ytligt att operera sin näsa så att man blir nöjd med sig själv. Precis samma med hår, bara för att jag är tunnhårig, jag tycker ju inte det är jobbigt, men om det är någon som verkligen tycker att det är världens förlust och ”shit åh men jag mår inte bra med mig själv” [...] I den bästa av världar så hade den människan landat i att det var ok att vara tunnhårig, men om det inte gör det så blir det här ett annat sätt att nå, alla vill ju bli nöjda med sig själv liksom. Så om det här är det valet en människa gör för att bli nöjd med sig själv – vem

är jag då att säga att det är ytligt? Det är bara ett sätt att nå dit.

Till skillnad från ingrepp eller teknologiska lösningar för att behandla problem som nedsatt funktion i ögon, öron eller rörelse så värderas ett ingrepp på håret lägre då detta inte ansågs ha en lika viktig funktion. Som Klas förklarade ovan associeras hårtransplantation till andra kroppsförändrande ingrepp som bröstförstoring och läppförstoring trots att det oftast används som rekonstruktion. Rekonstruktion av bröst existerar också, exempelvis efter en bröstcancer behandling, och en sådan rekonstruktion hamnar i en helt annan kategori än en bröstförstoring, trots att båda skulle kunna kallas för kosmetiska. Klas syftar till plötsligheten i förlusten som en skiljegräns, att den gradvisa förlusten av hår över åren gör det lättare att förlika sig med denna, eller om inte annat – lättare att se det som något man borde kunna förlika sig med.

Hård på utsidan, mjuk på insidan.

Det märktes en tydlig skillnad i informanternas åsikter när jag frågade dem ifall de trodde att skalliga män blev behandlade annorlunda än icke-skalliga. Två personer trodde inte att skalliga män behandlades annorlunda än andra män och de verkade uttrycka en stark övertygelse om detta. Frank trodde inte att man behandlade skalliga män annorlunda och verkade rätt skeptisk till frågeställningen och skickade istället frågan tillbaka till mig.

Jag: Tror du att skalliga eller tunnhåriga män blir bemötta på ett annat sätt än män med en fullare hårväxt?

Frank: Nej. Jag känner mig inte diskriminerad. Och jag sitter i tunga möten varje vecka. [skrattar] Jag känner mig inte diskriminerad överhuvudtaget, aldrig känt. Gör du det?

Jag: Nej, när jag började raka huvudet så var det första gången jag upplevt att människor varit rädda för mig, något som jag aldrig känt innan.

Frank: Va!? Som att du ser ut som en skinhead eller?

Jag börjar berätta om den upplevelse under ett träningspass som jag nämnde i introduktionen, något som var rätt känsligt för mig, men Frank skrattade åt min historia och verkade inte ta min upplevelse på allvar, vilket jag upplevde som väldigt jobbigt. Jag valde att styra över samtalet till till den forskning jag läst, specifikt den om håravfall och politik och det ledde till en mer produktiv diskussion. Jag har reflekterat över den här situationen och jag upplever det som att det har skett en form av misstolkning av frågeställningen, där jag ville ha en rätt fri tolkning, medan Franks in en frågan på ett smalare – det vill säga ifall skalliga män blir diskriminerade eller ej. Det hade kunnat vara mer värt att förklara för Frank att detta handlade om att förstå människors upplevelser av att vara tunnhåriga och skalliga, både positiva och negativa, snarare än att avslöja en dold diskriminering. Det är klart att om det fanns en diskriminering så vill jag finna den, men detta är inte ett arbete jag förväntar mig kunna göra det. Att han inte upplevt sig diskriminerad är tydligt, men det är lite mer oklart om han upplevt någon neutral eller positiv

behandling som han skulle tillskriva håravfall.

Resterande informanter var eniga om att det fanns en skillnad i hur man blev behandlad som skallig. Hur man blev bemött som skallig beskrevs som att människor höll ett öga på en, att man blev bemött med misstänksamhet eller att människor var i försvarsställning mot en. Lars berättade om sina erfarenheter på flygplatsen i Berlin när han under ett långdistansförhållande besökt staden ofta under en period. Han berättade att blev stoppad och tagen åt sidan av säkerhetspersonalen och fått sitt bagage genomsökt varje gång han var där när han hade rakad hjässa, men aldrig när han låtit bli att raka huvudet. Han upplevde att det kala huvudet var skälet till att han blev misstänkt, och han minns att han fick skämtsamma kommentarer om att han såg hård och elak ut när han rakade sig. Vidare berättade han att när jobbade i bar så höll han ett extra öga på de skalliga, man har oftast bara ytan att jobba på och han menade att det fanns en logik i att vissa människor rakar huvudet för att de vill se hårda ut.

Fredrik upplevde att när han träffade nya människor så upplevde han ofta att de befann sig i försvarsställning gentemot honom, men att deras inställning till honom förändrades när de började prata och han kunde visa sin inre mjuka sida. Han berättade också att det verkade som att bara om han lät håret växa en smula för att få ett helt annat bemötande.

Fredrik: Jag utstrålar en mycket skarp personlighet än vad jag är. Jag ser mycket hårdare ut. Och folk kan nästan möta mig ibland... De sträcker på sig när jag kommer in i rummet och lite såhär för att de ställer sig nästan i försvarsläge och tror att jag ska vara en bad boy – och den typen av kvinnor har ju dragit sig till mig en gång i tiden. Och det kanske spelar roll också att jag längtar efter ett utseende som återspeglar mitt inre, en mjuk flummig känslomässig person. Och just nu ser jag ut som en stenhård hårdrockare som kan gå genom en vägg.

Jag: Det finns känsliga hårdrockare också. [Fredrik skrattar]

Fredrik: [...] Men jag har svårt med att folk blir tuffa omkring mig. Eller osäkra för den delen, det är kanske för att jag då utstrålar att man är någon form av hot på grund av att man är rakad och har skägg. Jag upplever att om jag låter det växa bara lite så är folk en helt annan attityd mot en. Då ser man att de slappnar av. Och det skapar egentligen mycket förvirring för att när jag inte beter som folk nästan förväntar sig att jag ska bete mig, mjuk på på jobbet eller osäker, osäker är jättesvårt att få fram för folk kan inte riktigt förstå att jag är osäker, liksom extremt osäker. Det kan jag tycka är jättejobbigt att folk förväntar sig en annan person.

Kontrasten mellan ett hårt yttre utseende och en mjuk inre personlighet trodde han kunde vara svår, speciellt för de som inte förlikat sig med sin hårförlust. Jag lade fram för Fredrik att några av jag intervjuat inte trodde att skalliga blev bemötta annorlunda och han beskrev det som ett "drömmigt" perspektiv. Han trodde det var lätt för människor som inte upplevt det själva att vara blind för att man uppfattas hårdare som skallig – oavsett om man gillar det eller ej så behandlas man annorlunda.

Även om perspektiven på hur skullighet värderades i samhället varierade så var alla eniga om att skullighet blivit väldigt accepterat i subkultur. Att de kanske inte har insikt i nya ungdomskulturer gör dessa till en okänd faktor, men eftersom så många av de ikoniska rock och popartisterna är äldre så är det rätt normaliserat med skullighet i subkulturer som tidigare lagt mycket vikt vid hår, som metal och hårdrock. Det påpekades att det kanske hade slagit över åt andra hållet - att det var enklare att passa in i fler olika sammanhang. En skullig person kunde genom ett klädbyte smälta in i vilken grupp som helst.

Magnus trodde spontant inte folk behandlade skulliga annorlunda, utan såg det som självklart att man ska behandla alla lika, men reflekterade över att de attribut man har kan förstärka eller dölja vissa karaktärsdrag. Förstärker det ett bryskt utseende så kan det möjligen göra att man inte trivs i det - associationer som exempelvis till nynazister är något man helst vill undvika. Han noterar hur stor skillnad frisering kunde göra för bemötande, hur det påverkar människors första intryck av en person. Samtidigt tror han att upplevelsen av hur man blir behandlad kan bli annorlunda beroende på hur mycket man bryr sig om sitt hår.

Magnus: När jag dejtade på gymnasiet så märkte jag skillnad mellan innan jag började frisera håret och efter, jag märkte ett annat bemötande där så att säga och andra blickar och sånt till exempel. Samma sak när man träffa folk man inte träffat på jättelänge så ser de en i den här jättelånga hästsvansen [...] visst det är inte samma sak, men det är den här chocken folk kan få, men det är just det första bemötandet. Efteråt har det inte varit något annorlunda. Jag tror att mycket av det man själv tror är ett annat bemötande tror jag sker jättemycket i huvudet beroende på hur viktigt håret är för en.

Klas reflekterade över hur han inte själv upplevt sig blivit annorlunda bemött, men att han länge varit van vid att sticka ut. Han förklarade att han hade en sjukdom som gjorde att han sett annorlunda ut från andra människor, även om detta inte var lika synliga nu som de varit förr. Han hade länge klätt sig alternativt och färgglatt samt haft dreads länge. Skiftet till att raka huvudet innebar därför inte att han kände sig annorlunda bemöt, men han trodde ändå att det existerade en skillnad i hur man blev bemött och kopplade det till att man läser av mer virilitet hos en man med mer hår än en med mindre hår. Han trodde att detta kunde vara jobbigt för män med mindre hår och påverka dem även ifall de inte blev annorlunda behandlade.

4. Diskussion och Slutsats

För unga män innebär mötet med tunnhårigheten ofta en svår omförhandling mellan deras utseende och självbild som går att se som en liminal fas. Informanterna upplever att de inte känner igen sig själva och att de har svårt att ta till sig stöd från en omvärld som inte delar deras erfarenhet av att tappa håret. Att kunna vara i kontroll över sitt hår och utseende ses tydligt som något mycket mer positivt och önskvärt av männen än att vara tunnhåriga. Som ung man existerar normen att man ska ha en snygg frisyr, medan tunnhårighet underminerar möjligheten till detta.

Genom att raka sig kan männen återta kontrollen av håret och göra sig själva skalliga, istället för att passivt låta håret bli tunnare och tunnare. Att raka huvudet är en aktiv handling i kontrast mot ett passivt förhållningssätt till hårförlusten. Detta beskrivs ofta som ett viktigt steg i vägen mot att acceptera hårförlust, men inte som ett slutstadium. Flera män låter håret växa ut igen. De som inte vill ha tunt hår kan dock vara missnöjda över att de inte har valfriheten att välja hur de ska ha sitt hår - att ha frisyr - även om de trivs med att raka huvudet. Skägg är populärt bland som män rakar huvudet och talas ofta om som en ersättning för hårets plats i egenvården vilket männen ofta uttrycker stolthet över. Inte alla tar steget att raka huvudet och det är vanligt att folk undviker att prata om hårförlust med sina vänner eller familjer. Att prata om hårförlust kan innebära att internalisera och identifiera sig med hårförlusten vilket innebär att man kan hamnar i en svagare position gentemot en hegemonisk maskulinitet.

De allra flesta männen var positiva till hårtransplantationer, men negativa till temporära hårlösningar. En hårtransplantation sågs som en permanent lösning som blev en levande del av kroppen, medan ett hårsystem tolkades som något vilket dolde hur håret egentligen var. Det gjordes skillnad på rekonstruktiv och kosmetisk hårlösning, där plötsligheten för hårförlusten var tongivande. Tappar man håret gradvis förväntas man i större utsträckning förlika sig med förlusten än om den sker plötsligt som vid sjukdom. Att vara skallig som ung innebär också att utseendet tolkas som hårdare än annars. Män berättar att de på olika sätt upplevt sig miss-tänkliggjorde på grund av deras frånvaro av hår, och att det blir ett av deras mest framträdande signalement. Viljan att kunna se mjuk ut på utsidan, men inte kunna det kan tolkas som en kommunikationssvårighet, på samma sätt som skallighet gör att männen tolkas äldre än de är.

Syftet med detta arbete har varit att utröna vilka konsekvenser håravfall har för unga män och vilka strategier de använder sig av för att hantera dessa. I arbetet har jag sett på hur män talar om håravfall, deras relation till hår och positionerat detta i förhållande till tidigare forskning kring hår och teorier kring genus och maskulinitet. Genom detta arbete vill jag att man ska kunna orientera sig mot mer specifika frågeställningar, och bör således ses som en ansats till nya frågor i lika stor grad som det är en inblick i mäns förhållande till håravfall.

En av de stora bristerna i förarbetet är att jag underskattade hur viktigt skägget skulle vara för männen. Samtidigt som det behandlas separat i mycket av forskningen och i diskussioner med informanterna så tryckte de hela tiden på hur viktigt skägget var. Jag funderade länge på

att inte inkludera diskussionen om skägg, då den inte är lika väl integrerad i argumentationen, men eftersom den betonades som viktig av alla informanter i relation till håravfall och identitet så beslöt jag för att behålla den.

I arbetet ser vi ett snävt och relativt homogent urval ge sina perspektiv, vilket både är en styrka och en svaghet. Detta är till viss del en vald begränsning, där jag har valt att inte inkludera kvinnliga eller icke-binära kandidater då jag anser arbetet för smalt för att göra dessa perspektiv rättvisa, men det är perspektiv värda att granska. Utöver det är det av stort intresse att få större inblick i hur synen på håravfall skiljer sig mellan samhällsskikt och åldersgrupper. En mer specifik och kvalitativ studie av syn på håravfall inom politik, eller hur människor som genomgår hårtransplantation ser på deras relation till hår innan och efter behandling, vore också väldigt givande forskningsavenyer.

Källförteckning

Cash, T. (2006). Losing Hair, Losing Points?: The Effects of Male Pattern Baldness on Social Impression Formation. *Journal of Applied Social Psychology*. 20: 154 - 167.

Connell, R.W. (1987). *Gender and Power: Society, the Person and Sexual Politics*. Cambridge: Blackwell.

Douglas, M. [1966] (2002). *Purity and Danger*. London: Routledge.

Gan D.C.C. & R.D. Sinclair. (2005) Prevalence of Male and Female Pattern Hair Loss in Maryborough. *Journal of Investigative Dermatology Symposium Proceedings*. 10(3):184-189.

Goffman, E. (2009). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Simon and Schuster.

Graham, M. (1999) *Classifications, Persons and Policies: Refugees and Swedish Welfare Bureaucracy*. Stockholm University: Department of Social Anthropology.

Lindquist, G. (2005) *Conjuring Hope: Healing and Magic in Contemporary Russia*. New York: Berghan Books.

Lowe, S. (2016) *Hair*. New York: Bloombury Academic.

Mannes, A.E. (2013) Shorn Scalps and Perceptions of Male Dominance. *Social Psychological and Personality Science* 4(2): 198–205.

Moerman, D.E. (1988). The meaning of baldness and implications for treatment. *Clinics in Dermatology* 6(4): 89-92.

Muscarella, F. & M. R. Cunningham (1996). The Evolutionary Significance and Social Perception of Male Pattern Baldness and Facial Hair. *Ethology and Sociobiology* 17, 99-117.

Olsen, E.A., A.G. Messenger, J. Shapiro J, W.F. Bergtfield, M.K. Hordinky, J.L. Roberts, D. Stough, K. Wahlenik & D.A. Whiting (2005). Evaluation and treatment of male and female pattern hair loss. *Journal of the American Academy of Dermatology* 52(2): 301-311.

Ortner, S.B. (1972): Is Female to Male as Nature Is to Culture? *Feminist Studies* 1(2): 5–31.

Ortner, S.B. (2006) *Anthropology and Social Theory: Culture, Power, and the Acting Subject*. Duke

University Press.

Robertson, S. & T. Shand. (2019). Men, Health and Medicalization: An Overview.

I Gottzén, L., U. Mellström, T. Shefer & M. Grimbeek. (Red.), *Routledge International Handbook of Masculinity Studies* (s 360-370). Routledge.

Rhodes, T., J.C. Girman, R.C. Savin, K.D. Kaufman, S. Guo, F.R.W. Lilly, R.M. Siervogel & C.W.M. Chumlea. (1998). Prevalence of Male Pattern Hair Loss in 18–49 Year Old Men. *Dermatologic Surgery* 24 (12): 1330-1332.

Rosaldo, M.Z. (1974) Woman, Culture, and Society: A Theoretical Overview. I Rosaldo, M.Z. & L. Lamphere (red.): *Woman, Culture and Society*. Stanford: Stanford University Press.

Rosenfeld, D. & C.A. Faircloth. *Medicalized Masculinities*. Temple University Press, 2006.

Sigelman, L., E. Dawson, M. Nitz & M.L. Whicker. (1990). Hair loss and electability: The bald truth. *Journal of Nonverbal Behavior* 14, 269–283.

Synnott, A. (1987). Shame and Glory: A Sociology of Hair. *The British Journal of Sociology* 38(3), 381–413.

Turner, V.W. (1969) *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*. Chicago: Aldine Publishing Company.

Whiting D.A. (1998) Male pattern hair loss: current understanding. *International journal of dermatology* 37(8): 561-566.